

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

VII. évfolyam 1. szám

2004. január

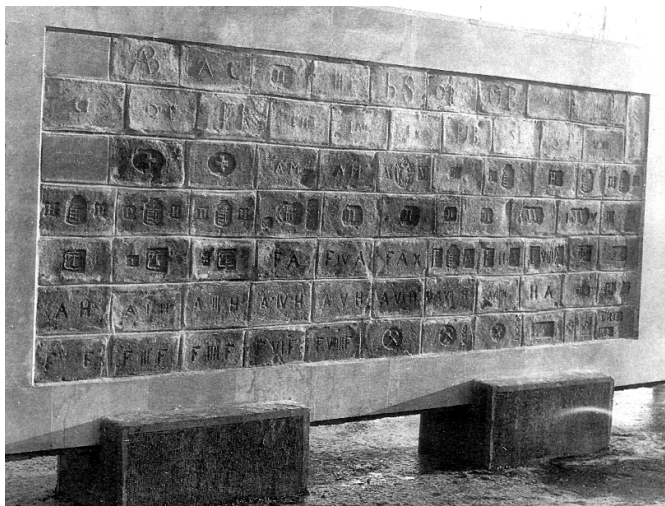
Téglába égett emlékezet

Jegyes téglák Kőbánya tópartján

A Bányató utca és Újhegyi út egykori téglagyári gödörből kialakított, tóra néző sarkán négy hatalmas, bentonitáblába ágyazott régi jegyes téglákat bemutató emlékmű, egy kőből faragott gulyakút kávéja és itatóvályúja tűnik a szemünkbe, reprezentálva a kerületnek egykor nevet adó kőbányát, a később született téglagyárakat és a városrészt ma jellemző vasbeton lakótelepeket. Itt van a mai Budapest földrajzi közepe.

Kőbánya – ahogy akkor nevezték Kőér – 1244-től IV. Béla adományából Pest város része, melyet I. Lipót

1703-ban megerősített. Az itteni építőanyagot már a messze múltban használták. A Kőbányai úton 4. századi római emlékeket találtak. Talán sorsszerű, hogy a téglaszavunk eredetét a latin tegula, azaz égetett cserép fogalomban kereshetjük. A török időkben a pesti rácok vágták az előbukkanó Kőereket. A valamikori rákosmezei országgyűléseknek helyet adó Óhegy alatt napjainkban a fertőrákosi-val vetekedő bányavágatok rejtőznek. Pest városa lakói előszeretettel használták az itteni bányakövet. (Folytatása a 2. oldalon.)

Tablá a kőbányai téglatörténeti kiállításon

Országos Restaurátor Konferencia

Kétnapos előadássorozat várják az érdeklődőket a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermébe január 27-én és 28-án az Országos Restaurátor Konferencia szervezői. A konferenciát a múzeum Műtárgyvédelmi Fő-

osztálya szervezi, főosztályvezetője, Földesi Péter idén is színvonalas előadásokról tudta lapunkat tájékoztatni.

Közel harminc szakmai előadást lesz (Velledits Lajos – Művészet és restaurálás; Pintér Attila – A pécsi őske-

Pestszentimre polgári iskolája

A polgári iskola első évfolyama (1932–33)

Magyarországon 1948-ban szűnt meg végleg a polgári iskola intézménye, de ma is létezőnek érzik iskolájukat, akik elsőként lépték át az imrei polgári kapuját. Minden évben legalább egyszer összejönnek, s miről is beszélhetnének, mint a Bereck igazgató úrról és az akkori négy évtűkről.

Pestszentimre önállóságának mérföldköveként állították az elválási követelések élére a polgári létrehozását. Soroksár anyaközség persze hallani sem akart a jogos igényről. A Soroksárpéteri Közlöny című – önállóságot szorgalmazó – újság júliusi számában Pándy

Árpád egyetemi hallgató hosszan fejtegeti egy közép fokú oktatási intézmény – egy polgári iskola – létrehozásának elengedhetetlenségét. Ahhoz, hogy valóság legyen az álmokból sok mindennek meg kellett változni. Először is el kellett szakadni Soroksártól. Szükség volt egy lelkes pedagógusra az új intézmény indításához. Természetesen pénz is kellett hozzá, és nagyon sok emberi segítség.

Az indulás nehéz pillanatai kétségek között teltek el: lesz-e elég jelentkező, befogadja a lakosság ezt az intézményt, találnak-e (Folytatása a 6. oldalon.)

Barna – Műemléki szobrok restaurálása; Horváthné Farkas Ildikó – Egy 17. századi fatáblás könyv restaurálása... az idén 29. alkalommal megrendezni tervezett konferencián, amelyről részletes tájékoztatás a mutargyvedelem@freemail.hu címen kérhető.

Téglába égett emlékezet

● folytatás az első oldalról

A 18. században még a mai Rákóczi tér helyén levő gödörhöz vezetett a Téglavető (Bródy Sándor) út. Egy évszázad múltán a növekedő város egyre kijebbe szorította ezt a tevékenységet. 1809-ben már Kőbányán, a Gyömrői úton alapították meg a Hungária Gőztéglagyárat. 1827-ben a kő és téglaszállítására felavatták a rövidéletű, lóvontatású kőbányai lebegővasutat, a Hatvan utcai vámháztól a Lechner-féle tégláégetőig. Az augusztus 20-i megnyitón József nádor is utazott rajta. 1837-ben Hofhauser Lajos az Óhegyen létesített téglagyárat.

Pesten az 1838. évi nagy árvíz óriási pusztítással járt együtt, közel háromezer ház dőlt romba. A városi tanács Miesbach Mátyás bécsi gyárosnak 52 hold területet adományozott egy új téglagyár felépítésére, ám a megbízott egy éven belül meghalt. Unokaöccse Drasche Henrik vezette és bővítette a hálózatot, a Kőbányai Gőztéglagyár Maglód úti telepét – az 1846. évi Pesti Ipari Kiállításon aranyérmét is nyert a téglagyárak létesítéséért. A vállalatot 1847-től Drasche Gusztáv vezette, mely a kiegyezés után Kőszénbánya és Téglagyár Társulat Pesten néven részvénytársasággá alakult és Görgei Artúr 48-as tábornok lett az első vezérigazgatója. Az első világháború előtt már nyolc téglagyár üzemelt Kőbányán, némelyik többszöri tulajdonos- és névváltással: Kőszénbánya és Téglagyár

Társulat Pesten, Kőbányai Gőztéglagyár Társulat Pesten, Magyar Kerámiagyár Részvénytársaság, Egyesült Téglaszállítás és Cementgyár Részvénytársaság, Lechner Rákóczi Téglagyár Részvénytár-

kovics Sándor és dr. Gecse Albert a Kőbányai Helytörténeti Bizottság vezetője, ki óvatosan tisztogatni kezdte a szétporló malter alatt megbúvó koronás magyar címet. A bontást végzők engedélyével hamarosan félszáz különféle jegyes

hoz, köztük Kopecsni Mihály, Kordela Lajos, Nell László és Szathmáry Lajos téglagyári nyugdíjasok, továbbá Csernus Lukács Lajos, Karacs Zsigmond, Németh István, Stefanovits Endréné és a Bardócz Attila vezette Honismereti Szakkör.

Az élet adta a lehetőséget Kőbánya érdekes történeti emlékeinek felfedezéséhez és a bemutatásához. Az Újhegyi lakótelep építésekor a környezet rendezésére is sor került. Sikertelen helyet találni

az akkor még Guttmann-tónak nevezett Mély-tó partján az Állandó Szabadteri Téglaiipari Kiállításnak. Megnyitáskor, 1977 novemberében az ünneplő közönséget már az itt kiállított jegyes téglák ismertető kalauzával is megörvendtethettük.

Karacs Zsigmond

Jegyes téglák rajzai a kiállítás 1977. évi „kalauzából”

Drasche Henrik téglagyára a Jászberényi úton (1838)

Hofhauser Antal téglavető üzeme

saság, Sorg Antal Téglagyára, Vivara József Téglagyára, Szeiffert Nővérek Téglagyára.

A hetvenes évek elején sorra tűntek el a régi kőbányai városközpont jellegzetes és megszokott házai. A hetekig árválkodó téglakupacokból kibukkanó jegyes téglákra felfigyelt Tomass-

tégla sorakozott a klubszoba asztala alatt, az egykori kőbányai téglagyárak termékeiből. Ez időben történt a Nemzeti Múzeum főlépcsőjének a felújítása, ahonnan más fővárosi téglavető termékei is kikerültek. Ekkorra már nyolcan tízen csatlakoztunk a bizottságból a nemes munká-

Rákosmenti Helytörténeti Füzetek

Orvoslás a Rákosmentén

Az Erdős Renée Ház 2002-ben rendezett időszakos helytörténeti kiállításán a 19–20. század játéktörténetét mutattuk be. A témaválasztást akkor a közönségkapcsolatok bővítésének igénye határozta meg. Nem csalódtunk: az intézmény történetének eddigi leglátogatottabb rendezvényére huszonzét, zömmel XVII. kerületi magánygyűjtő ajánlotta fel anyagát. Már ekkor felmerült az ötlet, hogy soron következő év időszakos, helytörténeti kiállításának témája a kerület elődtelepüléseinek egészségügye, a közösségi orvosok, gyermekorvosok, bábák, patikusok világa legyen. A 2004. január 11-ig még megtekinthető kiállításunkról (Orvoslás a Rákosmentén) a Városunk novemberi számából is lehetett tájékozódni. A kerületi elődtelepülések orvosairól, patikusairól gazdag írásos dokumentumanyaggal rendelkezik a helytör-

téneti gyűjtemény. Zömmel erre az anyagra épült a dr. Dombóváry Antal Orvoslás a Rákosmentén címmel megjelenő írása. A Rákosmenti Helytörténeti Füzetek I. évfolyam 1. száma szerkesztője Ádám Ferenc, kiadója az Erdős Renée Ház – Budapest Főváros XVII. kerület Önkormányzatának közérdekű muzeális kiállítóhelye és helytörténeti gyűjteménye. Ezzel a könyvecskével kívánja elindítani az Erdős Renée Ház a későbbiekben rendszeresen megjelenő Helytörténeti Füzetek sorozatot, amelyhez hasonló kiadványok más településeken, kerületekben már régóta a helyi közönség kedvencei. Szerzője a régi újságok híradásai alapján 1945-ig, tehát majdnem az önállóságuk elvesztésének idejéig dolgozta fel elődközsegeink orvoslásának történetét.

Á.F.

Kisváros a főváros kapujában II.

Budaörs és Budapest kapcsolatairól

Az 1920-as évek úrnapi körmenete kedvelt látványa volt a pestieknek, ilyenkor is hozta a vicinális az egy napos szépséget – a virág-szőnyeget – megcsodáló pestieket Budaörsre. Cikkek jelentek meg a „kék harisnyások” falujáról, mert ez a helyi népviselet elszakíthatatlan része ekkoriban.

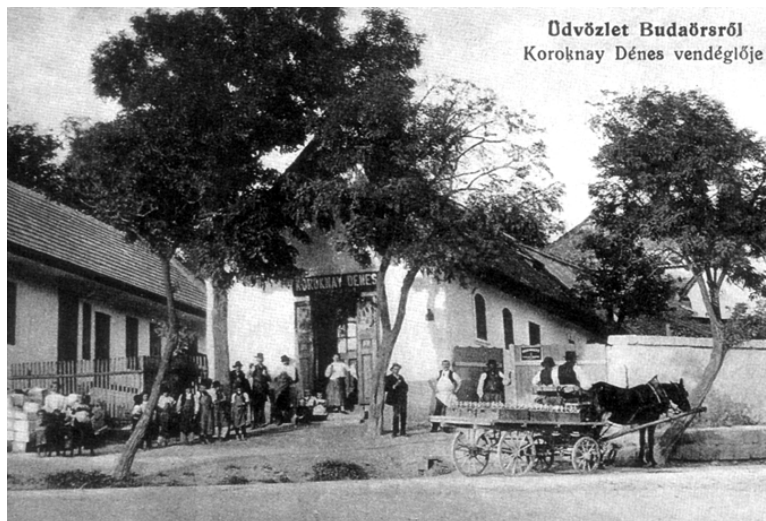
Bár emlegethetjük még szeptember 8-át, Kisaszszony napját is, amikor Wendler kőhegyi kápolnájának búcsúját tartották. Dunaharaszttól Taksonyig, Solymártól Vörösvárig összegyűlt itt ekkor a pesti emberek mellé a német falvak Szűz Máriát tisztelő lakossága. Közismert az a tény is, hogy 1933-tól 1939-ig előadták a budaörsiek egy nyáron többször is Krisztus kínszenvedésének misztériumát. De Bató Géza már ezt megelőzően is kísérletként helyi vendéglőben rendezte meg a falunak világhírt szerző liturgikus színjátékot. Ekkor Budaörsöt Magyar Ammergau-nak emlegették. Nagyszámú budapesti közönség kísérte figyelemmel a két nyelven előadott játékot. Budaörs és Budapest újra találkozott.

1936-ra megépült itt a főváros repülőtere, külön autóbusszjárat kötötte össze az akkor modern repülőteret Budapesttel. Innen repült el nászútjára Horthy István ifjú nejevel, majd 1946-ban itt szálltak le a háborús bűnösöket hazahozó amerikai repülőgépek. Majd ez is elvesztette jelentőségét, Ferihegy nagyobb légi kikötőnek. A budaörsi vasútállomás azonban szomorú hírességre tett szert.

Az 1946-ban ebből a faluból elsőnek gigördülő tehervonatok egy régi világ

létét törölték el. Ez a németek elkergetése volt, ez is itt kezdődött el. 1987-ben megteremtették az itt ma

gyűjteményt. 1996-ban a francia-német határ menti kis település műkedvelő színészei felújították a passió-

Ezt a budaörsi képeslapot 1915-ben adták postára (A régi Magyarország képeslapokon című albumból)

radt németek és a múlt után érdeklődők a Heimatmuseumot. Johannes Rhau tartományi miniszterelnök látogatta meg az akkor új

játékokat. Aztán a Kőhegyen újra passiót láthattak a helybeliek és a budapestiek. Élnek és erősödnek a tervek az elpusztított kápol-

nák újjáépítésére, ide újra mindenkit várunk – helybelit, fővárosit, és azokat, akiknek el kellett hagyni a hegyeiktől körülölelt falut.

Budaörsiek járnak munkába Pestre, a budaörsi áruházakba igyekeznek a fővárosiak. Ha valóban sikerül a tehermentesítő gyorsjáratú autóbusszjáratú autóbusszjáratot megteremteni, akkor lélekben is jobban örülünk majd az ide igyekvőknek. Budaörs vendégfogadó település, kisváros a főváros kapujában. Talán már nem is annyira kicsi. Egyfajta helyi hangulatokat őrző település, mely évszázadok óta közelebb került és lassan szinte összesző a szomszédos nagyvárossal, Budapesttel. Azért őrizzük meg azt, ami jellegzetesen helyi!

Kovács József László

Restaurátorok a Józsefvárosban

Boltjuk tanácsadás és műhelymunka helyszíne

Mesebeli hangulatú portál állítja meg a Mária utca Baross utcához közeli sarkán járókat. A Szép Mesterségek Restaurátor Kft. kirakata a kézműves mesterségek múltjához kötődik, és hangsúlyosan a restaurálás műhelyfogásait bemutató könyveket is ajánlja. Az üzletükbe belépőt gyógyszerári környezet fogadja – takaros polcon, számtalan kis tégelyben vagy apró műanyag tasakokban ismeretlen feliratú színes porok sokasága álldogál, az üvegezett pult alól pedig ki tudja mire használható kéziszerszámok kacsintgatnak. A pult másik oldalán a kft. tulajdonostársa, *Kutas Eszter* állt.

– A vállalkozás alapvető célja a magyar restaurátorokat ellátni a legkorszerűbb konzerváló és restaurátor anyagokkal. Restaurátorok, asztalosok, faszobrászok, hangszerkészítők és zenészek keresnek meg leginkább minket. A munkájukhoz szükséges festék alapanyagokat és kötőanyagokat, enyveket, gyantákat – pl. az is-

mert fenyőgyanta mellett 8–10-féle természetes eredetű gyantát árulunk –, lakkokat, krétákat, felületkezelő és konzerváló anyagokat, arany- és ezüsfüstöt, metálokat (bronz fólia), valamint az aranyozás restaurátor kéziszerszámaikat tudják nálunk megkapni. Többnyire német alapanyagaink vannak, fő szállítónk a németországi Kremer Pigmente. Ők a pigment anyagok közül a teljes barokk szortimentet is forgalmazzák. Régi cég ez, tulajdonosának a Münchenhez közeli Allgäu tájegységben még egy 1800-as években épített faszervezetű festékmalma is van.

Boltjuk közel tíz éve nyílt meg. Tulajdonostársa, *Velledits Lajos* szintén húszéves múzeumi gyakorlattal rendelkező restaurátor – a Nemzeti Galéria főrestaurátora volt –, egyben a Szintézis Kft. vezetője. Korán elkezdte a külföldi alapanyagok beszállítását, mivel azokat nálunk ötven éve jó minőségben nem lehet megvenni – ma sem jobb a helyzet, többségük né- ➔

→ met, osztrák vagy angol eredetű. A 90-es évek elején a múzeumi restaurátoroknak nagy érdeklődést keltő aranyozó tanfolyamot is szervezett.

A Szép Mesterségek Restaurátor Kft. javaslatára adta ki a Cser Kiadó 2001-ben egy német szakkönyv fordítását; a „Régi bútorok felületkezelése” már csupán itt vehető meg. Ez a kötet és Cornélius Hebing szintén magyar nyelvű könyve (Aranyozás és bronzozás) a kirakatokban díszhelyen látható. Egyéb szakmai könyvek is megrendelhetők náluk, attól a 10–15 német cégtől, akikkel kapcsolatban van-

nak. Kutas Eszter, a régi faszobrok három évtizede ismert „gyógyítója” vállalkozóként sem távolodott el korábbi munkájától – mellette napjainkban is a Néprajzi Múzeum egyházi gyűjteményének restaurátora.

– Rendszeresen vállaljuk bútorok, faszobrok, oltárok restaurálását. Az óbudai Flórián kápolna orgonakarzatának három barokk faszobra (Dávid és a zenélő angyalok az 1760-as évekből) törött, kopott, hiányos állapotban kerültek hozzánk, ma a Budapesti Történeti Múzeumban láthatók. Az óbudai régi városháza dísztermének három

méter magas diófa órája hársfa Kronosz szobrát is hiányosan, korhadtan és bronzal átfestve kaptuk meg restaurálásra. A boltból nyíló műhelyben utoljára a Kiscelli Múzeum gyönyörű empire szekrényén dolgoztunk. Egykori készítői a szekrényt összerakták, majd újra darabjaira szedték és egyenként politúrozták, majd ismét összerakták – mi is ezt a sorrendet tudjuk csak követni. Az üzletünkbe betérő vevőknek, érdeklődőknek tanácsokat is mindig szívesen adunk. Ezt igénylik is, néha már félig iskolászerűek vagyunk.

—gábriel—

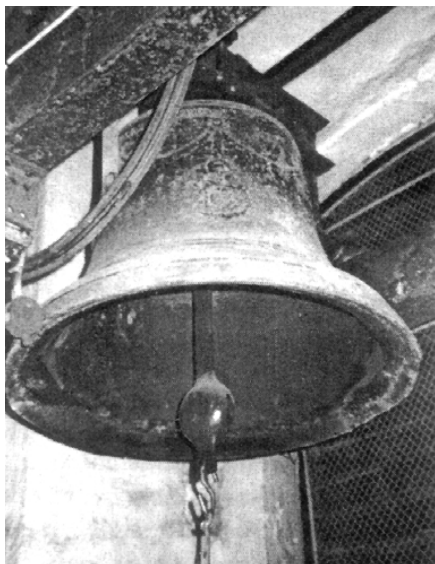

A Kronosz-szobor

Cseppben a tenger

Harangoktól a Promontor-Tétény történetéig

Az idén jelent meg Garbóci László tollából A budafoki Szent Lipót plébánia-templom harangjai című kiadvány. Témaválasztása újszerű a hely-

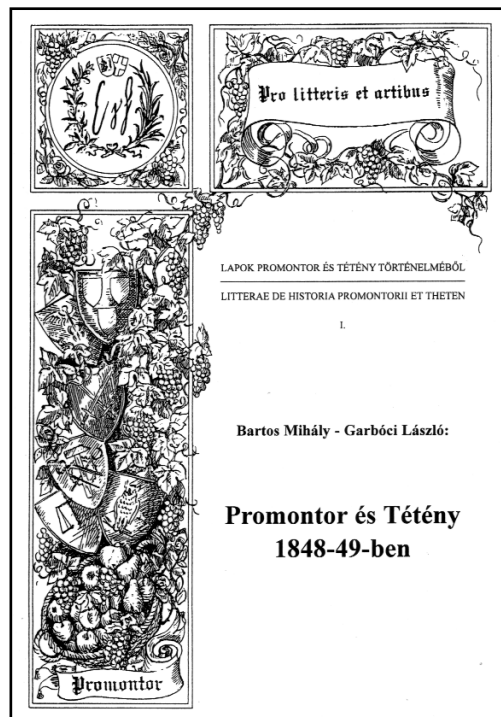

A Szent Lipót harang

történeti munkában, eddig nem készült ehhez hasonló ismertető egy-egy templom harangjainak történetéről, azok esetleges pusztulásának körülményeiről. A Savoyai Jenő Asztaltársaság kiadásában megjelent füzet az 1755. október 6-án felszentelt templom mindenkorai harangjainak jegyzékét, azok rövid leírását, dokumentált sorsukat tartalmazza. A kötetet adat-

gyűjtésre szóló felhívás és a meglévő harangok fotója egészíti ki.

Promontor és Tétény 1848-49-ben címmel látott napvilágot a Savoyai Jenő Asztaltársaság korábbi kiadásában a Lapok Promontor és Tétény történetéből – Litterae de historia Promontorii et Theten című kiadványsorozat első kötete. A kötet szerzői, Bartos Mihály és Garbóci László konkrétan meghatározták céljait: „Az egyes tanulmányok megírásánál törekedtünk a téma minél teljesebb körű feldolgozására, s lehetőleg kerültük a hivatásos történetírásból jól ismert tények és adatok hosszadalmas megisméltését.” Az első tanulmány a két település történetét a 150 éves török uralom pusztításaival kezdi, majd a 18. századi német lakosság betelepítésével kialakult új szőlőművelő települések jellemzésével folytatja. Részletesen foglalkozik a lakosság (zsellérek, barlanglakók) helyzetével, a Pest-Budán kitört forradalom hatásával. Korabeli források idézik fel 1848 márciusának promontori és tétényi eseményeit. Bartos Mihály összeállításában megismerhetjük a cseppben a tengert, olvashatjuk a két községben zajló hadieseményeket. A korabeli naplóidézetek, levélrészletek alapján feltárt törté-

netek emberközelségébe hozzák a szabadságharcot, egészen 1849 októberéig. Másfél évtizedes kutatómunkája eredményeként ismertté vált honvédek neveinek közlésével, több helyen rövid életrajzi adataik feltüntetésével helytörténeti forrássá válik anyaga.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc évfordulóihoz kötődő történetek felelevenítésével lesz élményszerűvé könyve. A kiadványt száznál több jegyzet, néhány térkép vázlat, angol és német nyelvű összefoglaló egészíti ki.

(szm.)

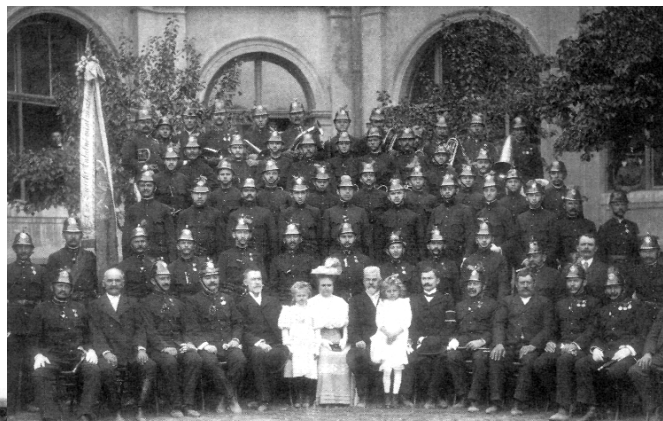
Kezdetektől – napjainkig

Soroksár zenei élete

Városrészünk kulturális életének egy szeletét mutatja be a Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény, amikor a műkedvelő színjátszás után Soroksár zenei életének emlékeit tárta a látogatók elé.

A legelső írott emlékek templomunk ének és zenekarára utalnak, melyek már feltehetően a 18. század végén működtek. A zene és énektanítás folyamatos lehetett, mert az 1883-ban alakult Önkéntes Tűzoltó Testület már zenekarral állt fel. Ettől kezdve a pestkörnyéki lapok híradásaiból szinte naprakész képet kapunk a község kulturális és

A működő és működött énekkarok céljukat és nyelvhasználatukat tekintve is különböztek. A Soroksári Nagyboldogasszony Plébániatemplom Énekkara több mint kétszáz éve töretlenül működik. Az 1907-ben ala-

A soroksári Önkéntes Tűzoltó Testület tagjainak fotója (felül), és a tűzoltók gyakorlat közben (balra) a 20. század elején

társadalmi megmozdulásairól, melyekben a főszerep a zenéé. A hosszabb, rövidebb híradások beszámolnak a zenetanítók és zeneiskolák, dalkörök, zeneegyletek, gyermek, ifjúsági és felnőtt zenekarok megalakulásáról, fellépéseikről, egyleti szintű belső életükről.

Soroksáron a különböző társadalmi osztályok és rétegek külön-külön létrehozták a maguk önálló érdeke, kulturális és zenei szervezeteit. Így alakulhatott ki az a sokszínűség, amely jellemezte a zenei életet.

Az énekkaroknál az egyházi kórusművek előadásától a munkásmozgalmi dalok előadásáig széles a skála.

pított Polgári Dalkör, az 1912-ben bejegyzett Első Soroksári Iparos és Olvasó Dalkör majd az 1920-as években kiteljesedett Általános Munkásdalkör céljait tekintve más, mint a Soroksári Mária Kongregációk Vegyeskara. A napjainkban létezők közül a Soroksári Férfikórus magyarul énekel magyar kórusműveket és válogatásokat az operairódlom kórusaiból. A Soroksári Hagyományörző Vegyes Dalkör a helyi és környéki sváb dalokat németül énekl.

A zenetanítók és zeneiskolák működésének tanulmányozásakor szintén sokszínű képet kapunk. Más-más céllal jöttek létre, és

más módszerekkel különböző tudásszintig tudták elvinni tanulóikat. Soroksáron nyitott 1889-ben zeneiskolát Blaha Antal karmester, aki már nyolc hónap elteltével vendégszereplésre vitte tanítványait. 1908-ban Blaha Gyula okleveles zenetanár nem fúvós, hanem zongora-, cimbalom- és hegedűművészeket alkal-

tal vezetett Soroksári Munkás Fúvós Zenekar, amely 1890-től 1919-ig működött. Az 1904-ben megalakult Soroksári Műkedvelők Zeneegyletének Zenekara klasszikus műveket játszott, és élénk egyleti életet élt. Tagjaiból alakult meg 1908-ban az Úri Banda vonószekerek, melynek célja a magyar zenei alkotások szabados előadása. Schmidt Péter zenetanító és karmester gyermek és ifjúsági zenekaraival bejárta a környező településeket, játszottak vidéki nagyvárosokban és Budapest számos pontján.

Soroksári zenészekből állt a Jutagyári Zenekar. A Soroksáron működő színjátszó körök előadásain is helyi zenészek működtek közre. Az amatőr fúvószekerek közül az elsők között van Merx György zenekara, az 1900-as évek elejéről. Tagjai Persch Péter tanítványai voltak. Az 1920-as években kezdte meg működését a Soroksári Levente Zenekar. Az 1920-as évektől Schmidt Péter tanítványai közül több zenekar alakult, melynek működése egy-egy vendéglőhöz kötődött. Tudunk idős és ifjabb Báder zenekarról, volt Schneck Mátyásnak és Bélának zenekara. Működött még Schirling, Zwick, Renner, Schusster és Merx zenekar is. A háború utáni amatőr zenekarok a vendéglők és táncos helyek államosításáig léteztek: Kőber, Bálint, Czeitler, Weidinger... A Dózsa, majd Táncsics Művelődési Házban Farkas Antal vezetésével harmonika zenekarok működtek. Később a Soroksári Koncert Fúvószekerekkel ért el szép sikereket Farkas Antal. Ma a Soroksári Zenei Egyesület Fúvós zenekara folytatja a fúvós hagyományokat és a Galambos János Zeneiskola növendékei a jövő.

Sasvári Ilona

mazott zeneiskolájában. Az 1910-ben Soroksárra került Schmidt Péter zenetanító és karmester iskolájából nemcsak az amatőr fúvószekerek tagjai kerültek ki, hanem az ország különböző városaiba is mentek hivatásos zenészek. Ez elmondható az újabb időkben, Farkas Antal tanítványairól is. A jól képzett amatőröktől a művészekig széles a skála. 1936-ban Stark Erzsébet állami engedéllyel zeneiskolát nyitott zongora, ének és hegedű szakokkal. Az 1954-ben alapított és 1995-től Galambos János nevét felvett Zenei Általános Iskola hivatott ma a zenei képzés megalapozására.

Kiállításunk bemutatta a Soroksáron működött és ma is létező zenekarokat. Legrégibbi képünk az Önkéntes Tűzoltó Testület Zenekaráról ábrázolta. Szép sikereket ért el Blaha Antal Gyermekzenekara, a Persch Péter ál-

A régi Magyarország képeslapokon

Hajdani felvételek és irodalmi szemelvények

Száz évvel ezelőtt minden magára valamit is adó magyarországi településen árulták a helyi nevezetességeket népszerűsítő képeslapokat. Dédszüleink hétköznapjainak e beszédes emlékei ma már történelmi múltunk tanúi, a helytörténet, építészettörténet, viselettörténet... megbecsült relikviái. Múzeumok, helytörténeti gyűjtemények tárlóiban, képeslapgyűjtők albumaiban találkozhatunk velük, a szerencsi képeslap-múzeum csak ezekre szakosodott. Amit húsz évvel ezelőtt a Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Háza vasárnapi hobby-délelőttjén még pár forintért meg lehetett venni, azt nem ritkán harminc-, negyvenezer forintért kínálják ma egy-egy aukción.

Az Osiris Kiadó nívós és elgondolkodtató albuma „A régi Magyarország képeslapokon” címet viselve ad betekintést eleink pillanatképpé dermedt múltjába. Minden képeslap mellett egy-egy odaillő irodalmi idézet eleveníti fel neves íróink, költőink benyomásait, hangulatát, érzelmeit. Arany János, Berzsenyi Dániel, Weöres Sándor, Devecseri Gábor, Szabó Lőrinc, Kosztolányi Dezső, Szerb Antal, Ady Endre, Krúdy Gyula, Móricz Zsigmond, Somlyó Zoltán, Jókai Mór, Karinthy Frigyes... gondolatai sorakoznak a képek alá és mellé – válogatásuk *Domokos Mátyás* lelkiismeretes munkáját dicséri. Budapest, Dunántúl, Kisalföld, Felvidék, Erdély,

Alföld, Bánát és a Tengeremellék követi egymást, azaz a főváros és a nagy tájegységeink szerint csoportosította a kötet tervezője, *Környei Anikó* anyagát.

Budapestről 93 korabeli képeslapot láthatunk. Az egykor volt Erzsébet-hídtól a Rákóczi út néhai kedélyes forgalmáig, a Margitsziget vízesésétől az „Apostolok” sörözőjéig vezet ez a széles skála. Többségük a pesti és budai történelmi városmagok nevezetességeit mutatja be, de találkozhatunk kispesti, kőbányai, rákosszentmihályi, újpesti, rákoscsabai és nagytétényi képeslappal is. Az album mintegy nyolc-

száz színes, vagy színezett képeslapja a Széchenyi Könyvtár dobozaiban rejtőző sok tízezernyi képeslapból került kiválogatásra. Kötetünk végén képjegyzék áll – ennek alapján kaphatunk részletes tájékoztatást egy-egy képeslap nacionáljáról (témája, kiadója, állapota, bélyegzés időpontja).

Pestszentimre polgári iskolája

● folytatás az első oldalról

megfelelő osztálytermet, elég-e az a tudás, amit az egyetem adott? – számtalan bizonytalansági tényezőt sorolt fel Bereck Ferenc visszaemlékezése során. Félelemmel várta a jelentkezőket Bocskai utcai lakásán és meglepődött a nagy érdeklődés láttán. A pénz is biztosítottak látszott, amikor Hevesi Irma okleveles polgári iskolai tanárnő társul szegődött. A helyiség kérdésében majdnem megbukott a „vállalkozás”, hiszen seholy sem találtak Pestszentimrén alkalmas házat. Turcsányi István – az állami elemi iskolák igazgatója – azonban segítő kezet nyújtott. A többszörösen túlterhelt iskolaépületek egyikében adott helyet az osztálynak. 1932 szeptemberében el-

indulhatott a település első középfokú iskolája.

A Pestszentimrei Magán Koedukációs Polgári Fiú és Leányiskola élete az indulás után is problémákkal terhelt volt. Az „albérlésben” csak úgy lehetett ellátni a sokfajta feladatot, hogy dél előtt, délben és délután is tanítottak. Ez nehéz erőpróba volt a 60-as osztálylétszámok mellett.

A nagyközség vezetése magáénak érezte a magániskola gondjait, s több éven keresztül segítette a költségek, illetve a fűtés és a közben bevezetett villany kifizetését.

1935-ben nyílt lehetősége a község háza vezetőinek arra, hogy méltó helyet tudjon vásárolni a polgári részére. A Nemes és a Kisfaludy utca sarkán 1912–13-ban épült Szerján-féle ház eladódva vált. A képviselő

testület szinte teljes egyetértésben szavazta meg a vételt. Az első – induló – évfolyam már ebben az épületben fejezhette be tanulmányait. Nagy diadala volt ez Bereck Ferencnek, aki közben igazgatói kinevezését is megkapta a minisztertől. A hallatlanul népszerű igazgató ekkor már a nagyközségi képviselő, átveszi a katolikus cserkészcsapat parancsnokságát. Élete azonban egy a polgári iskolával, fennmaradásáért áldozatra is képes. Az új épületben terebélyesedik az iskola, egyre több tantermet rendeznek be. 1937-re öt osztályteremben tanítanak dél előtt.

Minden lehetőséget kihasználva híressé, elismerté teszik Bereckék az iskolájukat, de az akkori törvények nem teszik lehetővé a folytatást. 1940-ben átad-

ják az iskolát egy új iskola-fenntartónak, s ezzel véget ér az imrei polgári hősi, és egyben legendás korszaka.

A háború már érezhető az iskola levegőjében, majd a front és a seregek beszállásolása, Pestszentimre kiürítése, valamint a harci események minden oktatási lehetőségtől megfosztják az épületet. Ajtó, ablak nélküli termek, szék, pad, tábla, íróasztal nélküli osztályok jellemzik ezt a korszakot. A második hős korszak – az újrakezdés – értelmetlen áldozattá válik a polgári iskola intézményének megszüntetésével. 1945-ben már nem indul 1. osztály, csak a korábban beiratkozottak mondhatják magukat polgáristáknak. 1948 júniusában elballag a helyi polgári utolsó osztálya is – ezzel véget ér Pestszentimre első és egyetlen középszintű iskolájának története.

Pándy Tamás

Budapesti Históriaik

December első szerdai napján a Nagytétényi Kastélymúzeumban találkozhattak utoljára 2003-ban a

A Savoyai Jenő Asztaltársaság segítségével restaurált budafoki Szt. Lipót oltárkép a Szent Lipót-templomban

Budapesti Históriaik előadóestjeinek látogatói. A főváros peremén elsőként a gótikától a biedermeierig ívelő magyarországi bútorstílusokról hangzott el Garbóci László szakavatott tárlatvezetése közben részle-

tes tájékoztatás. Ezt követően a kastély dísztermében *Bartos Mihály* helytörténész számolt be a magyar koronának a szabadságharc leverése utáni viszontagságos sorsáról: négy évig az orsovai fűzesben rejtőzött a Szent Korona, megtalálása után az Abrecht hadigőzönsön szállították Promontorra; itt került sor hitelesítésére 1853. szeptember 14-én...

Budafok értékeinek ápolásáról a városrész vendégeit és lakópatriótáit a Savoyai Jenő Asztaltársaság elnöke, Garbóci László – aki a tárlatvezetést is végezte – tájékoztatta. Asztal-

társaságuk céljai között a hagyományörzés, az érték-megőrzés és a budafoki pályakezdő képzőművészek támogatása szerepel. Alapítványt hoztak létre, 1996-ban helytörténeti konferenciát szerveztek,

könyveket, helytörténeti füzeteket adnak ki, tízmillió forintnyi adományt gyűjtöttek rekonstrukcióra és restaurálásra. Működésüknek köszönhető a budafoki kálvária felújítása, 1998-ban a Szent Lipót plébániatemplom Mária Terézia által adományozott oltárképe restaurálása. Támogatóikat bronz emléklappal lepik meg. Működésük fedezetét 2000 darab „Lipót-krajcár” verésével is növelni tervezik, amelyeket darabonként 1000 forintért fognak áru-

sítani. Ennek bevételeiből a plébániatemplom oltárának két faszobrát szeretnék restauráltatni.

A Budapesti Honismereti Társaság titkára, *Gábrriel Tibor* az előadóest végén bejelentette, hogy a Budapesti Históriaik 2003. évi előadásait és a fővárosi kerületekben helytörténeti, honismereti tevékenységeket végző civil szervezetek, gyűjtemények adatbázisát egy *Budapesti Helytörténeti Emlékkönyvben* tervezik megjelentetni.

Budapesti Históriaik

Havonta egyszer, szerdán, délután 5 órai kezdéssel!

Január 21.

– A Weiss Manfréd család szerepe Csepel életében

– Előadó: *Bolla Dezső*, a Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület elnöke

– Műhely: a Csepeli Helytörténeti és Városszépítő Egyesület és a Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény tevékenységéről

– Előadó: *Zémann István*, az egyesület titkára

– Helyszín: a Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény (Bp. XXI. ker., Szent Imre tér 3.)

Február 4.

– Tabáni török emlékek

– Műhely: a tabáni civil szervezet és a Lánchíd Kör tájékoztatói

– Előadó: *Jankóné Pajor Ildikó és Praimajer Mária*

– Helyszín: Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ (Bp. I. ker., Döbrentei u. 9.)

Március 3.

– Józsefváros kialakulása – Józsefvárosi Séták

– Előadók: *Gavlik István*, a Kossuth Szövetség örökös elnöke és *Pilinyi Péter* helytörténész

– A Százados úti Művésztelpről

– Előadó: *Buza Barna* szobrászművész

– Műhely: a Budapesti Városvédő Egyesület Józsefvárosi csoportja tevékenységéről

– Előadó: *M. Szűcs Ilona* várostörténész

– Helyszín: Józsefvárosi Galéria (Budapest VIII. ker., József körút 70.)

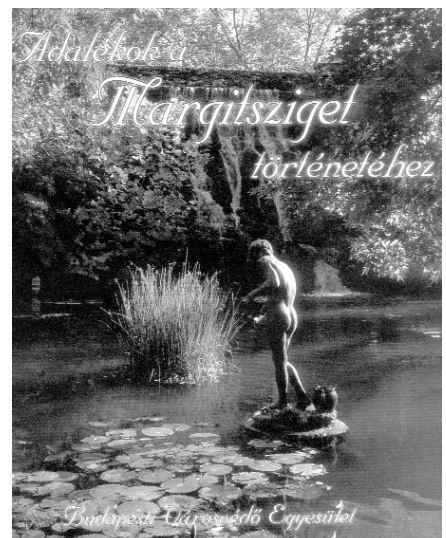
Budapest zöld ékszerdoboz

Adalékok a Margitsziget történetéhez

A Budapesti Városvédő Egyesület néhány hete megjelent szép kivitelű albuma – „Adalékok a Margitsziget történetéhez” – *Dercsényi Balázs* és *Végyváry Annamária* magyarázó szövegével, *Ágg Károly*, *Hodossy Ilona*, *Keszegh István*, *Mészáros Ödön*, *Miklós Pálné*, *Otruba István*, *Ráday Mihály*, *Szalay Ákos*, *dr. Szentpétery Tibor*, *Szikszay Ágnes*, *Tóth Béla* fotóival mutatja be a Margitszigetet. A témaválasztást így indokolják a szerzők: „A Margitsziget jó példa a természeti és épített környezet egyensúlyára, összhangjára, mert hiszen egyik sem lehet teljes a másik nélkül.” Könyvükben röviden áttekinthetjük a sziget történetét, a középkori kolostorok romjait. Ezt követően részletei-

ben mutatják be az itt lévő szállodákat, klubházakat, uszodát, strandfürdőt, víztornyot és az „Ásványvízüzem”-et. Külön fejezet foglalkozik az egyedülállóan szép parkkal és az újjávarázsolt vadasparkkal. Utánuk a lírai hangulatot keltő szökőkút, zenélőkút és a Művész sétányon elhelyezett szobrok leírását olvashatjuk, fotóit nézegethetjük. Kötetük végén a sziget két szép hídjának történetével, képeivel ismerkedhetünk, majd a 2002 augusztusi árvíznek állít emléket néhány felvételük. Az albumot a szigetre vonatkozó tervek, rendeletek ismertetése és angol nyelvű rövid tartalmi kivonat zárja.

(szm.)

Tabáni Helytörténeti Gyűjtemény és Dokumentációs Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Jankóné Pajor Ildikó,
tel.: 201-7093, cím: 1013 Bp.,
Döbrentei u. 9., nyitva: Sze., P., Szo.:
14-18, V.: 11-18 óra

Óbudai Múzeum (Zichy kastély)

Vezető: Dr. Újgyőri Éva, tel.: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1., nyitva: K.-
V.: 10-18 óra

Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652, cím: 1043 Bp.,
Berda J. u. 48., nyitva: K-P.: 10-17,
Szo.: 10-14 óra, zárva: 07. 01. – 08.
31.

Józsefvárosi Helytörténeti Alkotóműhely

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Piliinyi Péter
tel.: 313-0298, cím: 1083 Budapest,
Szigony u. 39., nyitva: K., P. 14-16
óra

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420, cím: 1093 Bp., Pipa
u. 4., nyitva: K-P.: 10-16 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Juhász János, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
felújítás miatt zárva.

Alberfalvi Helytörténeti Gyűjtemény és Iskolamúzeum

Vezető: Beleznay Andor, tel.: 208-
6635, cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K-Cs.: 16-18 óra,
zárva: 07. 01. – 08. 31, és egyéb
iskolai szünetekben is.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Dr. György Lajosné, tel.:
365-6126, cím: 1117 Bp., Erőmű u.
4., nyitva: Sze.: 15-18 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Kortárs Galéria

Vezető: Dr. Gergely Katalin, tel.:
201-6607, cím: 1122 Bp., Városmaj-
or u. 16., nyitva: K., Cs., Szo.: 10-18
óra., zárva: 07. 18. – 08. 15.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Juhász Katalin, tel.: 349-
1501, cím: 1132 Bp., Váci út 50.,
nyitva: K-Cs.: 10-18 óra, zárva: 06.
17. – 08. 11.

Rákospalotai Múzeum

Vezető: Mojzes Ildikó, tel.: 419-
8216, cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út
81., nyitva: K., Cs., Szo.: 10-14,
Sze.: 14-18 óra, zárva: 07. 29. – 08.
27.

Erdős Renée Ház

Vezető: Bakonyvári M. Ágnes, tel.:
256-6062, cím: 1174 Bp., Báthory u.
31., nyitva: K-V.: 15-18 óra.

XVIII. Kerületi Pedagógiai Intézet és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Frank Gabriella, tel.: 290-
5629, 295-0877, cím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10., nyitva: H-
Cs.: 8-16, P.: 8-13 óra, zárva az
iskolai tanítási szünetek idején.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa, tel.: 281-
1619, cím: 1191 Bp., Fő u. 38.,
nyitva: K-P.: 14-18, V.: 10-16 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvarny Ildikó, tel.: 283-
1779, cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-V.: 10-16 óráig, zárva: 07.
10. – 09. 15.

Csepel Galéria és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sárkány István, tel.: 278-
0710, cím: 1211 Bp., Szent Imre tér
3., átalakítás miatt zárva.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

Vezető: Garbóci László,
cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Kulcs a Mező u. 52. sz. alatt,
Lakatos családnál)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 287-0083
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105., nyitva:
K-Szo.: 14-18 óra, zárva: 06. 19. –
08. 10.

Faszerkezettől a kínai lakkozásig és aranyozásig

Sokunkban felmerülhetett, hogy régi bútorainkat hogyan ápolhatnánk, a kisebb javításait házilagosan, de mégis profi szinten hogyan végezhetnénk el. Ehhez nyújt a restaurátor szakma által is elismert színvonalon megfelelő tájékoztatást a Cser Kiadónak

köszönhetően egy 2001-ben megjelent kötet. A hagyományos, természetes módszerekkel való felületkezelési eljárásokat ismerteti – több más témakör mellett – Ellinor Schnaus *Régi bútorok felületkezelése* című, magyar nyelven is már kézbe vehető könyve.

Ez a szakmailag korrekt, de a kevésbé motiváltak számára kissé riasztóan szakszerű cím a fabútor készítés, a bútorrestaurálás és polimentaranyozás rejtelseibe vezeti be olvasóit. Testközelbe hozza a régi bútorok alapanyagát, a fát és a hozzá használható anyagokat, ragasztókat, csirizeket. Tájékozódhatunk innen a bútorok károsítóiról és a farontó bogarak irtásáról egyaránt. Megismerhetjük a furnér és az intarzia készítése, javítása rejtelseit, szerszámait.

Kötetében a szerző külön fejezetben tárgyalja a fafelületek kezelését, a régi bevonatok felismerését, vegyi és mechanikus úton való eltávolítását, a hibák, rovarrágások javítási módjait, a polírozás fázisait és a politur hibáit. Szintén külön fejezetben olvashatunk az aranyozás menetéről, segédeszközéről, aranyozott felületek ápolásáról és javításáról. Minden fontosabb munkafázis, megoldási mód és használt szerszám magyarázó ábrákon is látható itt. Az érthetően, olvasmányosan megírt, mély szakmai tudásról árulkodó kötet oldalain a bútor és aranyozó restaurátorok titkos műhelyfogsáiba szintén betekintést kapunk.

Külön fejezetben tárgyalja szerzőnk a 17–19. század bútorstílusainak jellem-

zőit. Egy-egy stílusnál a rövid történeti áttekintés után a bútorok felületének alakításáról, főbb stílusjegyeikről, a felületkezelés módjáról, a jellegzetes bútorformákról, a korjellemzően használt fafajokról... adnak ismertetést.

Minden szempontból hiánypótlónak lehet minősíteni a Cser Kiadó kötetét, megjelenésével a restaurátor szakma régi adósságából törlesztett keveset. A kérdés azonban így is felmerülhet bennünk: miért nem magyar restaurátor a szerzője, miért csak a 21. században jelenhetett ez meg? A kötethez könyvtárakban lehet hozzáférni, néhány példány még a Szép Mesterségek Restaurátor Kft. józsefvárosi boltjában vásárolható meg.

G.T.

A Sándor-palota

Budavár egyik gyöngyszeme

Ritkán vehetünk kézbe szép könyvet. Ilyen, dekoratív kivitelű, művészi tördelt kötet az Akadémia Kiadónak a Sándor-palotát bemutató alkotása. Vizuális koncepciója, a grafika, a tipográfia *Czakó Zsolt* kezelműkáját dicséri. „A Sándor-palota megépülése, 1806 óta – eltekintve a romos ötven esztendőitől – mindig a főúri, az állami reprezentáció színtere volt, fényes eseményeké és tragédiáké” – olvashatjuk utolsó oldalain a könyv főszerkesztője, *Sinkó Katalin* záró mondatait.

A királyi vár közvetlen szomszédságában álló palota első tulajdonosairól, a Sándor-családról kapta nevét. Legismertebb közülük Sándor Móric, akit Pesten „ördöglovag”-ként emlegettek. A különbségeiről nevezetes grófról ma már kevesen tudjuk, hogy birtokeinak féléves jövedelmét ajánlotta fel a Lánchíd építésére.

Nevezetes vendégei is voltak a palotának! 1814-ben a Szent Szövetség tagjai, a Habsburg Ferenc császár, I. Sándor orosz

cár és III. Frigyes Vilmos porosz király itt egy szűkebb körű estélyen vett részt. A szabadságharc bukása után, 1851–1856 között a birodalom helytartója, Albrecht főherceg szállása volt. Később, a kiegyezés után a Miniszterelnöki Hivatal számára bérlte ki a magyar állam, végleges berendezése a bécsi Magyar Kancellária bútoraival történt meg. Itt vett véget életének Teleki Pál miniszterelnök. A palotát 1945 januárjában rommá lőtték az orosz csapatok – múkincei hadizsákmánnyá váltak. Teljes rekonstrukcióját 1999-ben kezdték el.

A palota múltjáról és jelenéről a könyv lapjain a felújításban részt vevő szakemberek tájékoztatnak. Beteintést kapunk a palota egykori berendezésébe, átalakításába. Megismerhetjük helyreállításának történetét és kis „séták” keretében összes jellegzetes terének, termének és szalonjának múltbeli és mostani megjelenését. A palota belső tereit eredeti formájában állították helyre, berendezését modern kivitelű stílbútorok alkotják. Mintegy száz, archív és mai kép, grafika, vázlat teszi szemléletessé mindezt. A különleges könyv német és angol változata is előkészítés alatt áll.

A Tükörterem 1940-ben...

...és napjainkban

Iskolai hagyományörzés

Óbuda a szülőföldjük

„A városi flaszteron nem virágozik a hagyományörzés” – mondják néha, de szerencsére még a fővárosban is vannak pozitív ellenpéldák. Óbudán az 1960-as, 70-es évek lakótelep építése során a korábbi kb. 50 ezres „öslakosság” a más kerületekből telepített lakókkal 150 ezerre nőtt. Az új lakók „alvóvárosnak” tekintették lakóhelyüket, gyermekeik viszont már itt születtek, itt cseperedtek fel. A fiatal nemzedékeknek

már a történelmi emlékekben oly gazdag Óbuda a szülőföldjük.

Meggyökerezésük fontosságát ismerték fel a korábbi évtizedekben és ezt folytatja a jelenlegi önkormányzat is – sokoldalúan segítve a honismereti-hazafias nevelés elkötelezett óbudai pedagógusait.

Először mindig az óvoda és az iskola környékének – az egykori Óbuda, Csillaghegy, Békásmegyér – emlékhelyeinek megismerésé-

re kerül sor. Ehhez kapcsolódik az iskolák hosszabb-rövidebb történetének ismerete, a névadók kultuszának ápolása, az iskolai alapítványok gondozása. Ezen a téren igen változatos a kép a „százéves” un. Bárczy-iskoláktól a legújabb panelintézményekig. A hagyományörzés igen hatékony szervezetei az iskolák baráti körei, amelyeknek öregdiák tagjai rendszeresen megjelennek a tanévi rendezvényeken. Példaként érdemes említeni az Árpád Gimnáziumot – egykori diákja volt Sinkovics Imre színművész, Tarlós István

polgármester, több jeles tudós és más közéleti személyiség. Ugyancsak „árpados” volt Birkl László – a „legmagyarabb óbudai sváb”, aki egész életét a 48-as emlékek gyűjtésének szentelte. Évekig patronálta a Váradi úti iskola hagyományörző munkáját, az Óbudai Múzeumban fogadta, kalauzolta az iskolai csoportokat és végül gazdag gyűjteményét is Óbudának ajándékozta.

Több helyen hagyománya van az iskolaújságoknak és évkönyveknek, krónikáknak. Igen gazdag fotó- és újabban ➔

→ videos anyag őrzi a különféle rendezvényeket. A kiváló tanulmányi és sporteredményeket egyes iskolák a névadókról elnevezett plakettek, oklevelek, serlegek, érmek útján vagy az un. dicsőség-fal (a kiváló tanulók fényképe kerül ide, vagy egy-egy téglájára vésik rá a legjobbak neveit) révén örökítik meg. Említésre méltó az új Veres Péter Gimnáziumban rendezesített, népi motívumokkal díszített egyenruha.

Helyi hagyományaik ápolása képezi alapját a kerületi, fővárosi helytörténeti vetélkedőknek, pályázatoknak, amelyek általában többfordulósak. Megszervezésük szinte az egész tanév-

re kiterjed, sok tanulót érint és persze komoly munkát jelent a felkészítő tanároknak. A szervezőmunkát a kerületi Pedagógiai Szolgáltató Iroda koordinálásával végzik a szakmai munkaközösségek - a lelkes történelemtanárokat összefogó Sári Éva évek óta fáradhatatlan „spiritus rectora” ennek a munkának.

Az elmúlt évek nagy történelmi évfordulói bőven szolgáltattak alkalmat fontos események, jeles személyiségek megismertetésére. Így került sor a millenniumi, az 1848-49-es, Szechenyi-, Kossuth-, Deák-vetélkedőkre. Ez utóbbi alkalmával a helyi vetélkedők megrendezése után a nyolc-

legjobb – hetedikes, nyolcadikos tanulókból álló – három-három fős csapat indult a kerületi vetélkedőn. „Belépőként” minden csapat egy képes Deák életút-tablót készített. Ezután tíz feladatot oldottak meg, amelyek között szerepeltek „igaz-hamis” villámkérdések, vaktérképen való eligazodás, híres kortársak felismerése a Magyar Századok video sorozathoz kapcsolódó kérdések, kép-mozaik összeállítása és szónoki beszéd rögzítése.

A Rákóczi szabadságharc kezdetének 300. évfordulója alkalmából az idei tanévben a II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola hívja kerületi versenyre a többi iskolát.

Az évfordulótól függetlenül került megrendezésre a VI. osztályosok számára az árpádházi jeles személyek bemutatását szolgáló vetélkedő - itt igen színvonalas dolgozatok születtek. De említést érdemelnek még a jelvénytörzses túramozgalmak, amelyekre a Kossuth- és a Rákóczi-évfordulóknál került sor. A fentiekben csak vázlatosan ismertetett példák más kerületekben is fellelhetők. Mindehhez persze meg kell állni, kitartó nevelőkre van szükség, akik megérdemlik, hogy eredményes munkájuk megismertetéséhez a magunk módján mi is hozzájáruljunk.

Dr. Tóth József

A második világháború

Korunk nemzetközi szinten ismert hadtörténésze, John Keegan 1989-ben fejezte be a második világháborúról szóló monográfiáját, amely az Európa Kiadó jóvoltából a karácsonyi könyvvásár idején már magyar nyelven is hozzáférhetővé vált. Szerzője a sandhursti Királyi Katonai Akadémia hadtörténetet oktató tanára, majd a Daily Telegraph védelmi rovatának vezetője. Kötetének egyes fejezetei négyes tagolásúak – az író szavaival éve „narratívára, stratégiai elemzésre, hadi eseményekre és a háború vezérmotívumaira” (ez utóbbi alatt a hadi termelés és ellátás, megszállás, bombázás, ellenállás, hírszerzés... területét érti – szerk.) osztódnak.

Vaskos kötet, tudományos igényességgel megírt anyag – egyben a háború vezetőinek és szereplőinek érdekfeszítő megjelenítése, döntéseik hátterének feltárása. Érdekes könyv, a hadtörténeten kívüli történelmet is feleleveníti lapjain! Hasonló ívű háborús tablót

utoljára Ránki György 1973-as könyve, „A második világháború története” vázolt fel elénk. Igaz, Ránki nem fért hozzá az akkor még titkosított nyugati, háborús levéltári anyagokhoz, és könyvében kora politikai elvárásaitól sem tudta függetleníteni magát.

Napjainkban is megoszlanak a vélemények a Vörös Hadsereg magyarországi tevékenységének minősítéséről. A budapesti harcokat emlegetve sokan az évtizedekig használt felszabadítás szót, mások az ostrom, az elfoglalás vagy összeomlás szót használják. Szerintem mindenkinek a magánügye a történetek megítélése. Egy történész munkájában viszont a történetek értékelése már közügynek tekinthető. Ránki következetesen a felszabadítás szót használja Budapest bevételére – Keegan az ostromot. Ez a kis nyelvészeti kitérő jól mutatja a két történész megközelítésbeli különbségét, a történetek interpretálásáról nem is beszélve.

Az angol szerző művében hazánk sorsa pár oldalas rövid epizódként jelent meg a kiugrási kísérletek, a magyarországi harcok és Budapest ostroma kapcsán. Fő-

a budapesti védőseregből „785 német és 1000 magyar katona jutott el a saját vonalakig”.

Bibliográfia helyett Keegan ötven angol nyelvű

A könyv címlapfotója

városunk védelménél Ránki 100 ezer német és magyar katonáról írt, Keegan a szovjet adatokat ismertette, amely szerint „A Sztavka 50 000 német és magyar katona megölését és 138 000 elfogását jelentette október 27. óta...” Szintén érdekes megjegyzése, hogy

könyvet ajánl a részletesebben tájékozódni akaróknak, majd könyvét 26 oldalas név- és tárgymutatóval zárja. Sajátos, szikrázóan egyedi megközelítéseiből a kézikönyv olvasói a világháború számunkra eddig ismeretlen részleteit is megismerhetik.

—gt—

Monográfia a Farkasréti temetőről

Budapesti Negyed, 2003/2–3–4. számai

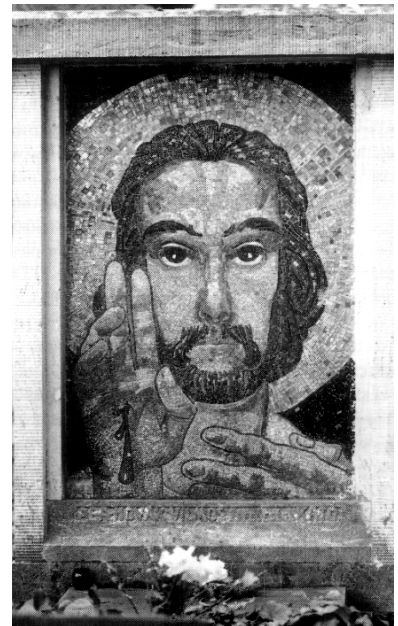
A Kerepesi úti temetőt és halottait bemutató kiváló kettős szám után hasonló minőségű és tartalmú, ám immár három kötetből álló átfogó ismertetést adott közre a Farkasréti temetőről is december közepén Budapesti Főváros Levéltárának negyedévi folyóirata, a Budapesti Negyed.

A hármas szám első része a temetőt ismertető tanulmányokat, egy válogatott bibliográfiát, illetve a Farkasréten felszámolt síremlékek válogatott jegyzékét tartalmazza, a második és a harmadik pedig adattár a kiemelt és országosan fontos személyiségek nyugvóhelyeiről. *Tóth Vilmos A Farkasréti temető története* című tanulmányában többek között történeti folyamatában értékeli a Kerepesi és a Farkasréti sírkert kapcsolatát, presztízsét (ha lehet ezt mondani), az ide temetettek társadalmi státuszát haláluk pillanatában. Összefoglalja

a budai sírkert elődeinek, a Vizivárosi, a Tabáni és a Némethölgyi temetőknek a történetét, s részletesen magáét a Farkasrétiét is. Szót ejt az eredetileg is itt lévő, az ide áthelyezett, valamint az innen máshová elvitt sírokról; utóbbit például Szabó Ervin képviseli, aki a munkásmozgalmi mauzóleumba került. Kiemelt figyelmet fordít az egyes sírkövek, síremlékek művészi értékére, az uralkodó ízlés változásaira.

Zsigmond János A Farkasréti régi katonatemető címmel a temető megnyitása óta ide, zártabb egységbe elhelyezett, békében meghalt és háborúban elesett katonák temetéseivel kapcsolatos körülményeket foglalja össze, a sírok és a maradványok sorsát ismertetve. Ezt egy a budai temetőkre vonatkozó, válogatott, ám a témában való elmélyedéshez nélkülözhetetlen bibliográfia követi. Min-

den temető előbb-utóbb szembekerül azzal a kihívással, amely az egyre növekvő számú, valamely ok miatt érdemes személyek sírhelyei és a változatlan nagyságú temetőterületek között feszül. Ez a kényszerűség a nemzeti emlékhelyeket sem kerüli el. Ennek következtében kerül sor a megváltatlan sírok áttemetésére, ami az előzők megsemmisülésével jár együtt. Mindez tulajdonképpen természetes folyamat, szelekció és újakanonizálás; ugyanakkor nem törvényszerű, hogy minden hozzátartozó és gondozó nélkül maradt sírnak el kelljen tűnnie. Elgondolkodtató olvasmány ezért azoknak a neveit böngészni, akiket egykor ide temettek ugyan, de sírjuk a megváltás elmaradása miatt ma már nem létezik.

Aba Novák Vilmos sírjára saját tervei alapján készült mozaik (Fotó a Budapesti Negyedből)

Az adattár a parcellát azonosító helyrajzi számok sorrendjében veszi sorra az eltemetetteket. Megadja a névváltozatokat, és az életutat a foglalkozással kapcsolatban álló adatokkal modellálja. Szerepelnek az élet határait jelző évszámok, valamint a nevezetes sírok feliratai. A szócikkek bizonyos részei tipográfiai tekintetben is elválnak egymástól, ami nagyobb terjedelem esetén az áttekinthetőséget segíti. Feltétlenül meg kell említeni az illusztrálásként közölt fényképeket, amelyek egyrészt szertartásokat, másrészt sírokat mutatnak be. A névmutató és a temető alaprajza pedig a tájékozódást és a visszakeresését teszi lehetővé.

A Budapesti Negyed e két, temetőkkel kapcsolatos száma a nemzeti önismeret és a nemzeti emlékezet elmélyítője, a legnemesebb értelemben vett hazaszereget képviselője és hordozója. Maguk a sírok elpusztulhatnak ugyan, de ez az összeállítás eztán már mindig együvé rendeli őket. És ennél nagyobb jutalom egyik szerzőjük sem érheti.

Buda Attila

Budapest XIII. kerületének önkormányzata reprezentatív albumot jelentetett meg városrészük történetéről, a „A XIII. kerület – kezdetektől napjainkig” címmel. A kötet szerzői *Gelért Lajos, dr. Juhász Katalin, Pappné Vőneki Erzsébet* régészeti, történeti, néprajzi kutatások eredményeit felhasználva ismerteti a városrész történetét az i.e. 8. századtól a 2000. évi olimpiai játékokon eredményt elért kerületi sportolók bemutatásáig. Ez a több mint 140 oldalas, nagyalakú kiadvány kék-piros keretében minden oldalon több színes és fekete-fehér fotó, térkép, dokumentumfotó szemlélteti a leírásokat.

A három fejezetre tagolt kötet első része az őskori, ókori leletek és a középkori emlékek alapján mutatja be a Nyulak szigete (Margitsziget), Jenő, Új-Jenő,

Szentlászló települések történetét és a rákosi országgyűléseket, valamint rövid magyarázatot olvashatunk az Angyalföld elnevezés eredetéről.

Következő fejezetükben 1800-tól 1945-ig követik nyomon Angyalföld, Újlipótváros, Magdolnaváros gazdasági, társadalmi életét, közlekedését, szociálpolitikai helyzetét és a kultúra, oktatás, sport eseményeit, felekezeti hagyományait.

A háború utáni újjáépítéstől napjainkig a szerzők a fentiekhez hasonló bontásban mutatják be a közelmúlt életét, változásait.

Esztétikus küllemű kiadványukat több oldalas német és angol nyelvű összegzés és részletes irodalomjegyzék egészíti ki - helytörténeti vonatkozásai mellett idegenforgalmi célokat is eredményesen szolgálhat.

Szöllősy

A XIII. kerület Kezdetektől napjainkig

Anno 2003

Rákospalota, Pestújhely, Újpalota

A századforduló világát – mármint a száz évvel korábban – idéző és sok érdekes programot ajánló meghívó érkezett nemrég hozzánk. Színei, anyaga, kézírásos szövege a XV. kerület közművelődési centruma, a Csokonai Művelődési Központ és a Rákospalotai Múzeum sikeres együttműködését mutatta. November 15. és 23. között Anno 2003 elnevezéssel egyhetes kulturális rendezvénysorozatot szerveztek Rákospalota, Pestújhely és Újpalota lakosainak. Programjaik nem előzmény nélküliek – a kerület önkormányzata támogatásával 1996-tól itt minden év novemberében tíz napot a művészeteknek szentelnek. Miért érdekes ez számunkra? – tehetjük

fel a kérdést. A válasz is megvan: az előadások témái miatt.

Egykori elődtelepülésük, Rákospalota hagyományainak őrzését, a múlt és jelen sajátos együttélését ismerhetjük fel több rendezvényükben. Van mivel büszkélkedniük! A városrész elődje Nyír falu volt, amelynek már 1281-ből írott nyoma van. Később, a 14. században Palotának nevezték – a település a török hódoltság alatt is lakott maradt, 1923-ban városi rangot kapott. A mai Rákospalota mellett jött létre a 19. század végén Újfalú, a későbbi Pestújhely magja. Újpalota pedig már a nagy lakótelep-építések idején született.

Az Anno 2003 rendezvényei is ilyen időbeni

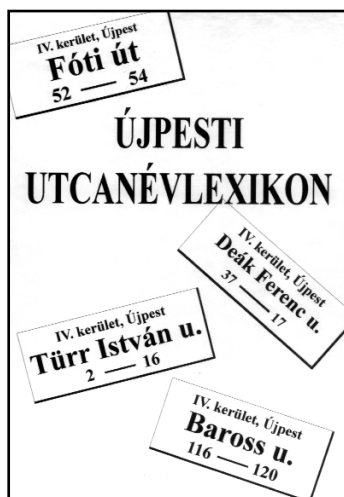
Palotai mulatók a 19. század végén

szórtságot mutattak. Sor került a Csodaszarvas mondájának színházi előadására, a beregszászi színház közreműködésével egy Boccaccio novella bemutatására, reneszánsz koncertre és táncszóra, középkori francia mesék és bohózatok felelevenítésére, Mátyás korabeli történelmi játszótér szervezésére, kerületi néptánc és népzene találkozóira, erdélyi énekek és zenék bemutatására... Jele-

nünket programsorozatukban a kerület képző- és iparművészeinek munkáiból készült kiállítás, egyházi koncert és Katalin-bál képviselte.

Nem a véletlen műve ez! Jórészt annak következménye, hogy kerületük vezetése már 1960-ban megalapította a Rákospalotai Múzeumot, amely 1991 őszén költözött át a palotai Kosuth utcából jelenlegi székhelyére, Pestújhelyre.

Újpesti utcanévlexikon

covits Géza munkáját. Bevezetőjében a szerző ismerteti Újpest legfontosabb statisztikai mutatóit, illetve történeti áttekintésben összefoglalja a legfontosabb névadási jellegzetességeket, valamint listászerűen felsorolja a ma érvényes elnevezéseket. Ezután a kötet gerince, a magyarázatos szócikkek következnek. Ezek a jelenlegi utcanévvel kezdődnek, majd, ha voltak, az előző elnevezések olvashatók.

Új helytörténeti kiadvánnyal gazdagodott a IV. kerület: az Újpesti Városvédő Egyesület közreadta a kerületi utcanévlexikont, Kadle-

Igen hasznos és informatív elem, hogy szerepel(nek) a kerületen belüli közelebbi helymeghatározás(ok), illetve, hogy a szerző megadja

a kezdő és a végpontokat is. Utóbbiak néhány esetben a Budapest teljes utcanévlexikona egy-egy adatát is módosítják, ahogy ez például a Kálvin János utca esetében is megfigyelhető. A szerkesztés annyira naprakész, hogy még az október 15-i képviselőtestületi döntés következtében elnevezett utcák szócikkei is belekerültek az összeállításba.

A kiegészítő részben többek között felsorolásként

olvashatók a volt utcanévek jelenlegi elnevezéseikkel párhuzamosan, valamint az újpesti utcanévlexikon kapcsolatos emléktáblák és köztéri szobrok nevei és helyei is. A kötetet illusztrációk – térképek, illetve érdekes fényképfelvételek – zárják a rég- és közelmúltból. Szerzőnk műve bizonyítja szűkebb lakóhelyének mély ismeretét és egyben ragaszkodását is ahhoz.

Buda Attila

F.: Budapesti Honismereti Társaság

1043 Budapest,
Berda József u. 48.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Ádám Ferenc, Breinich Gábor, Buda Attila, Sándor P. Tibor, Sipos András,
Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
(1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652)
Nyomás: Kolofon Kft., ISSN 1418-4273

Ingyenes lapunk kereskedelmi forgalomba nem kerül, megtalálható a budapesti kerületek múzeumaiban, helytörténeti gyűjteményeiben, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjában. A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Nemzeti Kulturális Alapprogram Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Szakmai Kollégiuma, a Fővárosi Önkormányzat Civil Szervezetek és Társadalmi Kapcsolatok Bizottsága és a budapesti kerületek önkormányzatainak támogatásával jelenik meg.